

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח).

1 |
בס"ד | גיליון 85
בהעלותך התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה - סיפור מגדולי ישראל

איזו יריעה מצא הגר"ח וואלאז'ין שהיתה חסרה בספר התורה שאבד ונמצא. ע"י ויודוי מוכרחים לסור הייסורים של מדה כנגד מדה

"להדר אחר מקום שיש בו ספר תורה לקרות. ומעשה שהיה בעת חתונת בנו הרב מוהר"ץ ז"ל בסטנציי"ע והתפללו, ולא היה שם ספר תורה לקרות והתאמץ רבינו (הגר"ח וואלאז'ין זצ"ל) לילך למקום שיש שם ספר תורה והיה שם הרב דראשקאוויץ, והקיל בעצמו ואמר מה בכך אם לא מהדרין בעת החתונה אחר קריאת התורה, ובטלה דעת רבינו נגד הרב הנ"ל שהיה זקן ושבע ימים.

ובבוא רבינו לביתו פתח הארון קודש ולא מצא הספר תורה והיה ליבו נוקפו על החטא הזה ואמר שבכל ימי החתונה לא היה שום שמץ וייסורים כי אם בזה. ונכנס בחדר מיוחד להתוודות על זה, עודנו שם בחדרו והגיע הבשורה טובה שנמצא הספר תורה, אך אותה היריעה היתה חסרה, ואז הודיענו רבינו שבדוק הדבר שהעונש מכוון מדה כנגד מדה, אבל בוודוי מוכרחים לסור הייסורים".

(כתר ראש, הלכות תפילה אות כ"א)

הטעם שלקתה מרים בצרעת דווקא

במדבר י"ב י': "והענן סר מעל האהל ונהגה מרים מצרעת פשלג ויפן אהרן אל מרים ונהגה מצרעת".

הטעם שלקתה מרים בצרעת דווקא, כי רש"י כתב שמרים דברה לשון הרע על משה אודות האשה הכושית אשר לקח. ואיתא בספה"ק שכל אחד שמדבר על חבירו, הגם שיש בחבירו גם דברים מגונים, ידבר רק במעלות שיש לחבירו יותר ממנו.

והנה תנן במסכת בנגעים (פ"ב מ"א, בכורות פ"ז מ"ו) הכל מטמאים בנגעים חוץ מכושי. אם כן, הביתה מרים צריכה לחשוב המעלה של כושית שאינה מקבלת טומאת נגעים, והיא לא עשתה כן, רק דברה לשון הרע, ולכן לקתה בצרעת להראות לה שדבר זה יש לכושית מעלה יתירה ממנה, שהיא כן נטמאת בצרעת, מה שאין כן הכושית ודו"ק היטב.

(אמרי דעת)

המתנהג בענווה זוכה להדבק בקב"ה שהוא עניו

במדבר י"ב ג': "והאיש משה עניו מאד מפל האדם אשר על פני האדמה".

"ומשה נגש אל הערפל (שמות כ' י"ז), מי גרם לו? ענותנותו, שנאמר: והאיש משה עניו וגו' מגיד הכתוב שכל מי שהוא עניו סופו להשרות שכניה עם האדם בארץ...". פירוש: הקב"ה הוא עניו, וכך איתא במגילה (דף לא): "כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקב"ה, אתה מוצא ענותנותו...". וכן ברש"י (בראשית א' כ"ו ד"ה נעשה אדם): "ענותנותו של הקב"ה למדנו מכאן...". וברש"י (שם י"א ז' ד"ה הבה נרדה): "בבית דינו נמלך, מענותנותו היתירה". ונראה דהוא מדה כנגד מדה, משה רבינו התנהג בענווה זוכה להדבק בקב"ה שהוא עניו.

(ילקוט שמעוני, יתרו רמז ש"ב)

כפעולות איש כן משכורתו

במדבר י"א ל"ג-ד': "הבשר עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם טָרָם יָקָרְתָּ וְאִפֵּי ה' חָרָה בְּעַם וְיָזְהוּ ה' בְּעַם מִפְּנֵי רֵבָה מְאֹד: וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא קְבֵרוֹת הַתְּאֵנֹה כִּי שֵׁם קְבָרוֹ אֶת הָעַם הַמִּתְאָוִים".

"כפעולות איש כן משכורתו. ומצינו שאמרו חז"ל בקברות התאווה שהיה להם תאווה זרה שרואים שהבשר ממית, ואף על פי כן לא עמדו מתאוותם, והוא לפי שהתרעמו על המן והכרחתו אל התורה כי חפצם באהבה בחיירי ומאסו באהבה הכרחי, ולכן כמדתם שילם להם, שגם התאווה זרה הניתנת להם הכרחית היתה אף שהמיתה לא נטו מאחריה".

(שב שמעתתא, הקדמה)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

2

בס"ד | גיליון 85
בהעלותך התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדוע זכה אהרן למצוות

הדלקת הנרות

במדבר ח' ב': "דַבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶמְרָתְךָ אֵלָיו וְהַעֲלִיתָךְ אֶת הַנֵּרוֹת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה וְאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת."

אהרן היה אוהב שלום ורודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו (לשון רש"י במדבר כ' כ"ט). ונראה שע"י שהיה אהרן מטיל אהבה בין איש לאשתו, זכו **ששכינה** ביניהם (כדלמדנו בסוטה דף יז.), ובמדה כנגד מדה, ניתנה לו מצוות הדלקת נרות שהיא עדות לבאי עולם **שהשכינה** שורה בישראל (שבת דף כב:).

(יקר חרוץ עמוד קנ"ז)

בשביל שאמר יהושע שהוא "משרת משה", זכה לגדולה. דוד נבחר לראש שבטי ישראל כיון שהקטין עצמו

במדבר י"א כ"ח: "וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון מִשְׁרֵת מֹשֶׁה מִבְּחָרָיו וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי מֹשֶׁה פְּלֹאֵס."

יש לפרש עוד דהנה בנבואת אלדד ומידד נאמר "ויען יהושע בן נון משרת משה מבחוריו ויאמר וכו', דקשה דתיבת "ויאמר" מיותר דבוען סגי. וגם למה תיארנו במשרת משה.

והנראה דהנה קבלו רז"ל שנתנבאו משה מת יהושע מכניס וכו'. וזהו יש לפרש שאמר זה יהושע דמיון שאול בעת שאמר לו שמואל למי כל חמדת ישראל, השיב הלא בן ימיני אנכי מקטני שבטי ישראל וכו', כן השיב יהושע הלא אנכי משרת משה מבחוריו, ר"ל הנערים הקטנים והבחורים שבמשרתיו לגודל ענוותנותו, וז"ש אח"כ ויאמר (למשה) אדוני משה וכו' דהענייה היתה למספר הענין, ענה יהושע הלא אני משרת משה מבחוריו.

והנה שמואל אמר לשאול הלא אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה וימשחך וכו' ואינו מובן לכאורה מהו הכוונה ראש שבטי ישראל. אם הכוונה על המלכות הרי אמר אח"כ וימשחך וכו', ויש לפרש דהכי אקמר, הלא אם קטן אתה בעיניך, בעבור זה ראש שבטי ישראל אתה וימשחך וכו', כי כל הבורח מן הגדולה וכו', והנה כזה הוא גם כן ליהושע להיות שהיה קטן בעיניו לכנות את עצמו רק בשם "משרת משה", עבור זה זכה לגדולה.

וזהו שכתוב "ויאמר ה' אל יהושע בן נון משרת משה לאמר", רצ"ל בשביל האמירה שאמר שהוא משרת משה, זכה שנתייחד אליו דבר ה' להכניס את ישראל לארץ.

(דרך עדותיך, יהושע)

מגלגלין זכות ע"י זכאי

במדבר ט' ז': "וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הַהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לַנֶּפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקְּרִיב אֶת קָרְבָּנְךָ ה' בְּמַעַדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל."

למה נגרע: "... וראויה היתה פרשה זו להאמר ע"י משה כשאר כל התורה כולה, אלא שזכו אלו שתאמר על ידיהן, שמגלגלין זכות ע"י זכאי."

(רש"י)

...

מי שהוא עניו יהיה אדון

במדבר י"ב ג': "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עֲנִיּוּ מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה."

"ואמרו, מי שהוא עניו - יהיה אדון."

(ספר מבחר הפנינים, שער הענוה אות ל"ב)

...

מדוע נחסרה המילה "בני" אצל שבט ראובן

במדבר י' י"ח: "וַיִּסְעַע דָּגֵל מַחֲנֵה רְאוּבֵן לְצַבְאֹתָם וְעַל צִבְאוֹ אֶלְיָצוֹר בֶּן שְׂדִיאוֹר."

"בכל השבטים נאמר "בני" חוץ משבט ראובן, כנגד מ"ש "את שני בני תמית" (בראשית מ"ב ל"ז), החסירה התורה "בני" אצל שבטו."

שוהם יקר על בעל הטורים בראשית מ"ב ל"ז

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה בדף היומי

האומר דבר שמועה מפי הצדיקים - הם מתפללים עליו, אך אם אומר שהחידושים שלו - הם מקללים אותו. הנהנה בכבוד תורה הוא נבל ועל כן יהיה נבל ומזולזל

במות דף צז: "דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה, שפתותיו דובבות בקבר. אמר ר' יצחק בן זעירא, ואיתימא שמעון נזירא: מאי קרא? וחכך כיון הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים, ככומר של ענבים, מה כומר של ענבים - כיון שמניח אדם אצבעו עליו מיד דובב, אף תלמידי חכמים - כיון שאומרים דבר שמועה מפיהם בעוה"ז, שפתותיהם דובבות בקבר".

"כל האומר דבר שמועה מפי הצדיקים - הם מתפללים עליו שם ומליצים טובה עליו. [אבל אם אומר חידושים מצדיקים שבגן עדן על שמו - הם מקללים אותו; וכל שכן אם כותב ספר מתורת אחרים שגנב - ומה הנהנה בכבוד תורה נוטל חייו, קל וחומר מי שהוא נהנה בהיותו גונב תורת אחרים, הרי זה עשה עושר ולא במשפט, בחצי ימיו יעזבנו, ואחריתו יבוא בגלגול אחר ויהיה נבל ומזולזל, כי נבל הוא ונבלה עמו, רחמנא לצלן]..."

העוסק בהלכות, שמועות צדיקים - אותם הצדיקים יצאו לקראתו בשעת מיתתו. כדאמר רבינא (ב"ק דף קיא:): "כי שכיבנא, רב חייא ורב אושעיא נפקי לאנפי", לפי שהיה מפרש שמועותיהם ומתמצן. ובשעת פטירת בעל "מגיני שלמה" בא רש"י לקראתו על שהיה מתרץ קושיות התוס' עליו. ובמגיד מישרים (הקדמה דף ד ובפר' ויקהל) הגידו למרן הבית יוסף שהרמב"ם והטור היו מליצי יושר בעדו, על שפירש דבריהם. ובשם הגדולים (ערך הר"ר משה אלשיך) "בצרות פולין נגלה (האלשיך הקדוש) בהקיץ לחכם אחד שהיה רגיל לומר דרשותיו והצילו מתוך ההפיכה".

העושה טובה ונחת רוח לנפטרים, הנפטרים ימליצו טובה בעדו

"דובב שפתי ישנים פירשו רז"ל שכל ת"ח שאומרים דבר תורה משמו בעוה"ז שפתותיו דובבות בקבר ויש לו הנאה ונחת רוח כשותה יין קונדיטון (כמ"ש בירושלמי דשקלים), אי לזאת ראוי לכל מי שחננו ה' דעת שיכתוב וידפיס ספר כפי השגת ידו להועיל לרבים ועושה חסד לאלפים ולימטי ליה הנאה פרי מעלליו יאכל שיהיו שפתותיו דובבות בקבר באיזה זמן מן הזמנים לדור דורים וזה חסד של אמת שיוכל אדם לעשות עם הצדיקים לקדושים אשר בארץ חלקם בחיים ללמוד דבריהם וזכותם תהא למגן וצינה עליהם וכבר כתוב בספרים שפעם אחת היה שמד ונגלה מוהר"ם אלשיך ז"ל בהקיץ והציל לאחד מתוך ההפכה מפני סיבה שהיה לומד ספרו בתמידות ומה גם אם יטרח לתרץ דבריהם שזה חשוב מאד אצלם ועיין בספר מגיד משרים שגילו למרן ב"י ז"ל שהרמב"ם היה מליץ בעדו בשמים ממעל על שטרח לפרש ולתרץ דבריו ובעת פקודתו היה נפיק לאפיה וכבר הובא בהקדמת ספר מגיני שלמה שעל שטרח לתרץ דברי רש"י מקושיות התוס' זכה שבשעת פטירתו בא רש"י ללוותו.

הנה כי כן מה טוב ללמוד דברי התנאים ואמוראים ורבנים הקדמונים ולתרץ דבריהם שזכותם בוקעת ועולה וטוב שיהיה לומד בכל הספרים כי כולם כאחד טובים וחובה זו ביתר מוטלת על יוצאי חלציו של מחבר ספר לדור דורים ללמוד ספרי זקנם ולתרץ דבריו כי נאה לבנים לחוס על הוריהם ולהטעימם מטעמים והם יחוסו עליהם ויליצו טובה בעדם כרחם אב על בנים". (אפשר לבאר ע"פ מה דלמדנו בברכות (דף ה.ה) דאין "טוב" אלא תורה, ולכן האומר דבר תורה (היינו - "טוב") בשם הנפטר, הנפטר יליץ "טוב" בעדו. טובה כנגד טוב, מדה כנגד מדה).

(יעלו חסידים עמוד קמ"ה ועמוד ר"י. פלא יועץ ערך "דובב שפתי ישנים")

כליאה כנגד רצון להנהגה

במדבר י"א כ"ו-כ"ח: "וישארו שני אנשים במחנה שם האחד אֶלְדָד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִידָד וַתִּנַּח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וְהֵמָּה בִּפְתָבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֵהָלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמִּחָנֶה: וַיֵּרָץ הַנֶּעֱרַר וַיִּגְדַּל לְמִשָּׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָד וּמִידָד מִתְנַבְּאִים בַּמִּחָנֶה: וַיַּעַן הַיּוֹשֵׁעַ בֶּן נֹון מִשְׂרֵת מִשָּׁה מִבְּחַרְיוֹ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי מִשָּׁה כָּלָאִם".

"...שחשדם יהושע שמא כשהיו משתדלים להשיג הנבואה, לא היה חפצם להשיג נבואה בלבד, אבל מצד שהיו מקנאים שלא נתבררו בהנהגת ישראל עם שבעים איש הזקנים, כי אלו עד עתה לא השתדלו להשיג הנבואה, והיה נראה מזה כי אין חפצם בנבואה מצד עצמה, אבל להשתרר עמה על הצבור. ומפני זה ביקש יהושע ואמר אדוני משה כלאם, רצה שיהיה עונשם מדה כנגד מדה, כי הם היו רוצים להיות הנהגת ישראל על ידיהם, ושהיו משועבדים תחתיהם, ולכן היה ראוי שיענישם משה, שאף הנהגת עצמם לא תהיה ברשותם, כי מי שהוא בבית הכלא, אין צריך לומר שאין הנהגת אחרים ברשותו, כי גם הנהגת עצמו וכל תנועותיו ברשות אחרים".

(דרשות הר"ן הדרוש השמיני)

פתאום כנגד פתאום

במדבר י"ב ד': "ויאמר ה' פתאום אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וְאֶל מִרְיָם צְאוּ שְׁלֹשְׁתֵּיכֶם אֶל אֶהָל מוֹעֵד וַיִּצְאוּ שְׁלֹשְׁתָּם".

"ויאמר ה' פתאום, רבי שמעון בן מנסיא אומר: פתאום שנתירא משה, בפתאום נדבר עמו".

(ילקוט שמעוני בהעלותך רמז תשל"ט)

"... שהוא משום שנס מפני הנחש בעמדו לפני ה', והוא משום שהיה פתאום ונבהל עד שלא התבונן לפני מי הוא עומד, משום הכי בא לכאן העונש שנדבר עמו (להפחידו) פתאום".

(העמק דבר)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

גדולה בזכות מיעוט

במדבר י"א כ"ז: "וַיִּרְץ הַנָּעַר וַיִּגַּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וַיִּמְדַּד תַּהֲנַבְּאִים בְּמַחְנֵה".

"רבי שמעון אומר: במחנה נשתיירו, שבשעה שאמר לו הקב"ה למשה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל, אלדד ומידד אמרו אין אנו ראויין לאותה הגדולה, הלכו והטמינו עצמם, היינו דכתיב: והמה בכתובים. מלמד שכתב משה שמות שבעים ושנים זקנים ששה מכל שבט, ואלדד ומידד לא יצאו האהלה ויתנבאו במחנה לפי שמיעטו עצמן. אמר להם הקב"ה: הוואיל ומיעטתם עצמכם, הרי אני מוסיף גדולה על גדולתכם. שכל הנביאים נתנבאו ולא יספו, אבל הם מתנבאים והולכים".

(פסיקתא זוטרתא בהעלותך דף קב:)

חסרון אות "י" כנגד חסרון אות "י"

במדבר י"ב ג': "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עֲנוּ מֵאֵד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה".

והאיש משה ענו: "מלת ענו בחסרון יו"ד, והוא היה שלם במידת הענוה, אבל מפני שחסר אות יו"ד בכבוד הש"י בענין הצור, שאמר (במדבר כ' י'): המן הסלע הזה נוציא לכם מים, והיה לו לומר: יוציא כלפי הש"י, לפיכך חיסר אותה הכתוב בכבודו, מדה כנגד מדה, כך שמעתי ונאה היא...".

(רבינו בחיי)

מרים שפתחה בדיבור – הקדימה הכתוב לאהרן

במדבר י"ב א': "וַתִּדְבַר מֵרִים וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁחָה עַל אֲדוֹת הָאִשָּׁה הַכַּסְיִית אֲשֶׁר לָקַח כִּי אִשָּׁה כַּסְיִית לָקַח".

ותדבר מרים ואהרן: "היא פתחה בדיבור תחילה, לפיכך הקדימה הכתוב תחילה...".

(רש"י)

המדה כנגד המדה בשכר ובעונש מופת על ההשגחה הפרטית ודבר זה הוא מנתיבות הצדק והמשפט

במדבר י"ב ט"ו: "וַתִּסְגַּר מֵרִים מַחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הָאָסֶף מֵרִים".

"... וכן מצינו במרים שמדדו לה מדה כנגד מדה, היא המתינה למשה שעה אחת כשהושלך ביאור, שנאמר: (שמות ב' ד') "ותתצב אחותו מרחוק", לפיכך נתעכבו כל ישראל בשבילה והמתינו לה שבעת ימים, שנאמר: "והעם לא נסע עד האסף מרים", עד כאן. וזה דבר ידוע בכמה מקומות שמדתו של הקב"ה בכך (שמודד מדה כנגד מדה א. פ.), וכן דרשו רז"ל: (סוטה דף ח.א): אף על פי שבטלו ארבע מיתות ב"ד דין ארבע מיתות לא בטלו. והוא מופת על ההשגחה הפרטית בשכר ובעונש, וזה מנתיבות הצדק והמשפט, כי אלקי משפט ה' אשרי כל חוכי לו".

(רבינו בחיי)

מדוע קיבל יתרו ת"ק אמה על ת"ק אמה ביריחו

במדבר י' ל"א-ל"ב: "וַיֹּאמֶר אֵל נָא תַעֲזֹב אֶתְנוּ כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֻתֵנוּ בַּמִּדְבָּר וְהֵייתָ לָנוּ לְעֵינָיִם: וְהָיָה כִּי תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה הַטוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יִיטִיב ה' עִמָּנוּ וְהִטְבְּנוּ לָךְ".

רש"י פירש (ד"ה והיה הטוב ההוא): "מה טובה הטיבו לו, אמרו כשהיו ישראל מחלקין את הארץ היה דושנה של יריחו חמש מאות אמה על ת"ק אמה והניחוהו מלחלוק, אמרו מי שיבנה בית המקדש בחלקו הוא יטלנו, בין כך ובין כך נתנוהו לבני יתרו ליונדב בן רכב, שנאמר: ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים וגו' (שופטים א' ט"ז)".

והנה, יש לעיין מדוע זכה יתרו דווקא לשטח בגודל זה.

בברכות (דף מג:): למדנו: "פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם". למדנו מכאן, שהעין מורכבת כביכול מת"ק (500) חלקים. ומשה רבינו אמר ליתרו: "והיית לנו לעיניים", נמצא שבגלל שהיה יתרו לנו ל"עיניים" ועין אחת היא ת"ק חלקים, לכן בצדק זכה יתרו לת"ק על ת"ק אמות כנגד שתי עיניו.

(צמח ה' לצבי)

לרפואה שלמה: בן ציון בן חיה ★ לעילוי נשמת: מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א
להנצחות, הקדשות ופרטים על הספרים 054-251-0336 קו אמריקאי: 646-340-5403
דוא"ל ap@torah24-7.com אתר <https://torah24-7.com/SEFORIM-HEBREW/>

